



اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران
معاونت بررسی‌های اقتصادی

تضعیف تراز پرداخت‌ها در سال ۱۳۹۸



تراز پرداخت‌های کشور در سال ۱۳۹۸ با کاهش ۸,۶ میلیارد دلاری نسبت به سال ۱۳۹۷ مواجه شده و به حدود ۱,۳ میلیارد دلار رسیده است. صادرات کالایی ایران در سال ۱۳۹۸ برابر با ۵۹,۴ میلیارد دلار بوده که نسبت به سال ۱۳۹۷ حدود ۳۶,۴ درصد کمتر شده است. عامل مسلط در این کاهش، افت ۵۲ درصدی صادرات کالای نفتی (با مشارکت منفی ۳۳ واحد درصد) بوده است. واردات کالایی ایران نیز در سال ۱۳۹۸ با کاهش ۱۴ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۷ مواجه شده است. تراز تجاری کالایی غیرنفتی کشور در سال ۱۳۹۸ با افزایش ۱۸,۲ درصدی همراه بوده که حدود ۲۷ واحد درصد آن از محل کاهش واردات کالای غیرنفتی با اثر مثبت؛ و حدود ۸,۵ واحد درصد آن از محل کاهش صادرات با اثر منفی، بوده است. گزارش حاضر به بررسی آخرین تغییرات تراز پرداخت‌ها با استفاده از آمار بانک مرکزی پرداخته‌است.

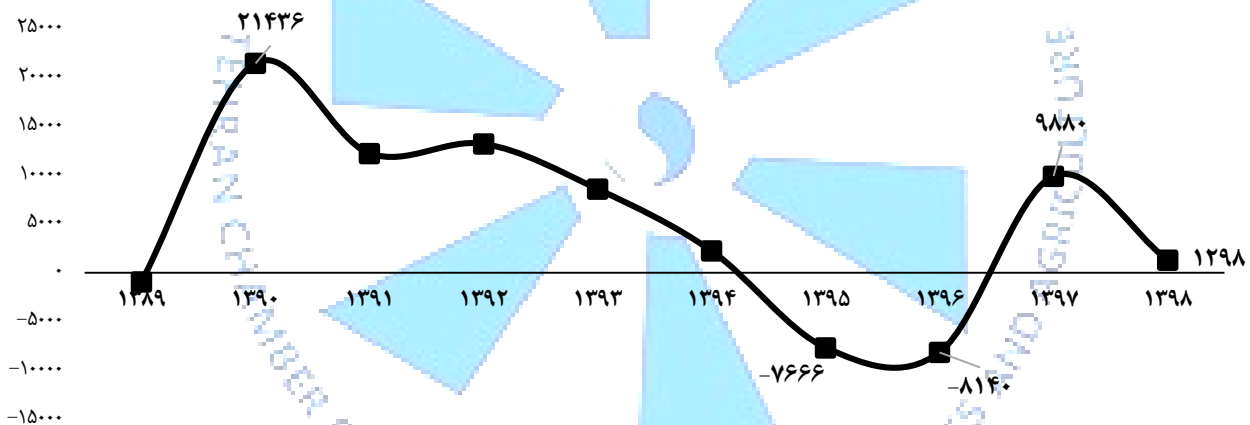
تهیه‌کننده: طاهره کریمی دستانی

مردادماه ۱۳۹۹

موازنه کل پرداختها

مطابق تعریف بانک مرکزی، تراز پرداختها یک حساب آماری است که در آن، مبادلات اقتصادی یک کشور با دنیای خارج به اختصار و بطور نظاممند برای یک دوره زمانی مشخص ارائه می‌شود. بررسی روند تراز پرداختها طی ده سال اخیر (سال ۱۳۸۹ الی ۱۳۹۸) نشان می‌دهد، با وجود مثبت بودن تراز پرداختها از سال ۱۳۹۰ (بیشترین میزان تراز پرداختها طی ده سال اخیر با حدود ۲۱,۴ میلیارد دلار) تا سال ۱۳۹۴، روند عمومی آن تا سال ۱۳۹۶ نزولی بوده بطوریکه طی سالهای ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ تراز پرداختهای ایران دچار کسری شده و کسری تراز پرداختها در سال ۱۳۹۶ به بیشترین میزان خود طی ده سال اخیر (منفی ۸۱۴۰ میلیون دلار) رسیده است. در سال ۱۳۹۷ با وجود کاهش اندک در صادرات کالا، به علت کاهش بیشتر واردات کالا، تراز پرداختها مثبت و به حدود ۹,۹ میلیارد دلار رسیده است. در سال ۱۳۹۸ صادرات کالایی ایران دچار کاهش شدید (۳۶ درصد کاهش نسبت به سال ۱۳۹۷) شده که این موضوع عامل اصلی کاهش در تراز پرداختها بوده و آن را به حدود ۱,۳ میلیارد دلار رسانده است. (نمودار ۱، جدول ۱)

نمودار ۱- موازنه کل پرداختها طی ده سال منتهی به ۱۳۹۸، میلیون دلار



منبع داده‌ها: بانک مرکزی ایران

تراز پرداختها برآیند خالص حساب جاری، حساب سرمایه و اشتباهات و از قلم افتادگی است. بر اساس آمارهای بانک مرکزی که در جدول ۱ نشان داده شده، تراز پرداختها در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷ تضعیف شده به‌طوریکه با کاهش حدود ۸,۶ میلیارد دلاری (کاهش حدود ۸۷ درصدی) مواجه شده است. خالص حساب جاری که متشکل از خالص حساب کالا، خدمات، درآمد و انتقالات جاری است، در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال قبل حدود ۸۶ درصد کاهش یافته؛ بطوریکه از ۲۶,۷ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۷ به حدود ۷,۲ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۸ رسیده است؛ این کاهش عمدتاً ناشی از کاهش حساب کالا (کاهش ۷۸ درصدی) بوده است. شایان ذکر است، بر اساس آخرین اطلاعات صندوق بین‌المللی پول، رقم تراز حساب جاری ایران در سال ۲۰۱۹ (معادل ۱۳۹۸)، منفی ۰,۳ میلیارد دلار و رقم مشابه برای سال ۲۰۱۸ (معادل ۱۳۹۷) ۹,۴ میلیارد دلار عنوان شده است. با توجه به اینکه صندوق بین‌المللی پول، منبع اطلاعاتی

^۱ Regional Economic Outlook, International monetary found, April 2020



معاونت بررسی های اقتصادی

خود را برای این متغیر، بانک مرکزی ایران اعلام کرده، تفاوت چشمگیر ارقام حساب جاری اعلام شده توسط صندوق بین المللی پول برای ایران و ارقام اعلام شده توسط بانک مرکزی ایران نیاز به بررسی های بیشتر دارد و در صورت لزوم باید شفاف سازی صورت گیرد.

صادرات کالا در سال ۱۳۹۸ به حدود ۵۹,۴ میلیارد دلار رسیده که نسبت به سال ۱۳۹۷ حدود ۳۶,۴ درصد کمتر شده است. عامل مسلط در این کاهش، افت ۵۲ درصدی صادرات کالای نفتی (با مشارکت منفی ۳۳ واحد درصد) بوده است.

واردات کالا هم در سال ۱۳۹۸ با کاهش ۱۴ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۷ به حدود ۵۲,۲ میلیارد دلار رسیده است. عامل موثر در کاهش واردات کالایی سال ۱۳۹۸، کاهش ۱۲ درصدی واردات سایر کالاها (با مشارکت منفی ۱۲ واحد درصدی) است.

حساب خدمات در سال ۱۳۹۸ منفی بوده ولی حدود ۴۵ درصد رشد داشته و از منفی ۷,۳ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۷ به حدود منفی ۴ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۸ رسیده است. در مدت مذکور، صادرات خدمات افزایش حدود ۱۱ درصدی و واردات خدمات هم کاهش ۱۳ درصدی داشته است. سایر اجزای اصلی حساب جاری مانند حساب درآمد و حساب نقل و انتقالات جاری نیز به ترتیب با کاهش ۹۸ درصدی و ۲ درصدی در سال ۱۳۹۸ مواجه شده اند.

خالص حساب سرمایه در سال ۱۳۹۸ هم به دلیل بیشتر بودن خروج سرمایه نسبت به ورود سرمایه، منفی و معادل ۶,۷ میلیارد دلار بوده ولی نسبت به سال ۱۳۹۷ حدود ۹,۴ میلیارد دلار بهبود داشته است.

جدول ۱- اجزای تشکیل دهنده تراز پرداختها-میلیون دلار			
درصد تغییرات	۱۳۹۸	۱۳۹۷	
-۸۶	۳,۷۵۴	۲۶,۷۴۱	حساب جاری
-۷۸.۱	۷,۱۵۵	۳۲,۶۳۵	حساب کالا
-۳۶.۴	۵۹,۳۹۱	۹۳,۳۹۰	صادرات کالا (فوب)
-۵۲.۲	۲۹,۰۱۶	۶۰,۷۳۵	صادرات کالای نفتی
-۷	۳۰,۳۷۵	۳۲,۶۵۵	صادرات کالای غیرنفتی
-۱۴	۵۲,۲۳۶	۶۰,۷۵۵	واردات کالا (فوب)
-۹۹.۶	۶	۱,۳۷۸	گاز و فرآورده های نفتی
-۱۲	۵۲,۲۳۰	۵۹,۳۷۷	سایر کالاها
۴۴.۹	-۴,۰۵۳	-۷,۳۵۰	حساب خدمات
۱۰.۶	۱۰,۹۵۳	۹,۹۰۳	صادرات خدمات
-۱۳.۰	۱۵,۰۰۶	۱۷,۲۵۴	واردات خدمات
-۹۸.۳	۱۴	۸۰۷	حساب درآمد
-۲۸.۹	۱,۶۸۷	۲,۳۷۲	دریافت
۶.۸	۱,۶۷۲	۱,۵۶۵	پرداخت
-۲	۶۳۷	۶۵۰	حساب انتقالات جاری
۰.۳	۱,۰۱۰	۱,۰۰۷	دریافت
۴.۲	۳۷۲	۳۵۷	پرداخت

معاونت بررسی های اقتصادی

درصد تغییرات	۱۳۹۸	۱۳۹۷	عنوان
۵۸.۴	-۶,۶۶۹	-۱۶,۰۴۴	خالص حساب سرمایه
۶۱۵.۷	۴,۲۱۳	-۸۱۷	اشتباهات و از قلم افتادگی
-۸۶.۹	۱,۲۹۸	۹,۸۸۰	موازنه کل

منبع داده‌ها: بانک مرکزی ایران

نسبت حساب جاری به تولید ناخالص داخلی طی سه سال اخیر کاهش یافته است. کاهش نسبت حساب جاری به تولید ناخالص داخلی به ویژه در سال ۱۳۹۸ چشمگیر بوده و رقم آن به ۰٫۸ رسیده که به علت کاهش شدید خالص حساب جاری این سال و افزایش همزمان تولید ناخالص داخلی (به قیمت جاری) بوده است. در مجموع، نسبت تراز پرداختها به تولید ناخالص داخلی نیز در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷ کاهش چشمگیری داشته است.

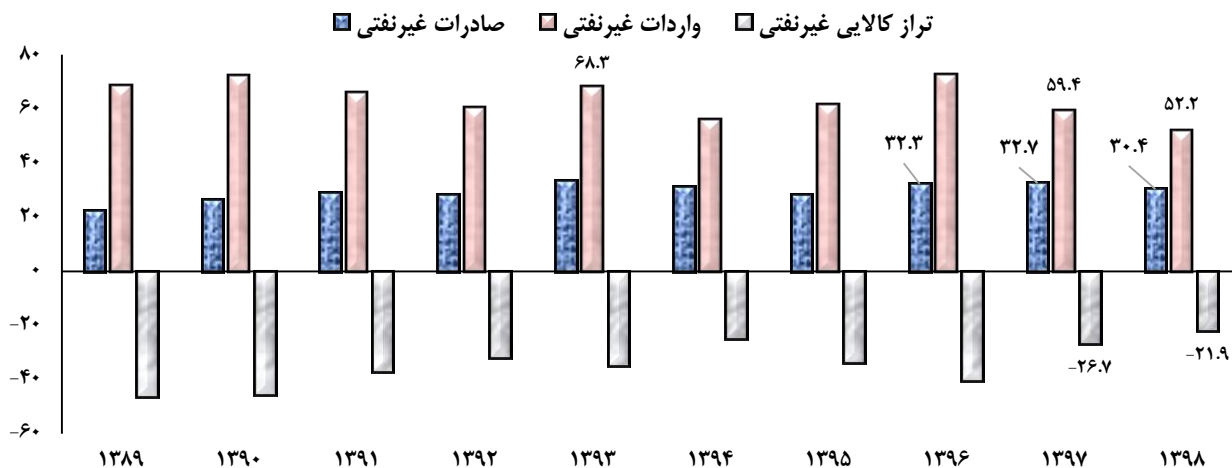
عنوان	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶
نسبت حساب جاری به تولید ناخالص داخلی	۰٫۸	۶٫۰	۳٫۷
نسبت موازنه کل به تولید ناخالص داخلی	۰٫۳	۲٫۲	-۱٫۹

منبع داده‌ها: بانک مرکزی ایران، صندوق بین المللی پول

حساب کالا؛ تراز غیرنفتی کشور

صادرات کالای غیرنفتی در سال ۱۳۹۸ به رقم ۳۰٫۴ میلیارد دلار رسیده که نسبت به سال ۱۳۹۷ کاهش حدود ۷ درصدی را تجربه کرده است. واردات کالای غیرنفتی نیز در مدت مذکور ۱۲ درصد کاهش یافته است. بدین ترتیب، تراز کالایی غیرنفتی ایران در سال ۱۳۹۸ به منفی ۲۱٫۹ میلیارد دلار رسیده که نسبت به سال ۱۳۹۷ حدود ۴٫۹ میلیارد دلار بهبود یافته است. بیشترین میزان صادرات کالای غیرنفتی طی ده سال اخیر متعلق به سال ۱۳۹۳ با رقم ۳۳٫۶ میلیارد دلار بوده است.

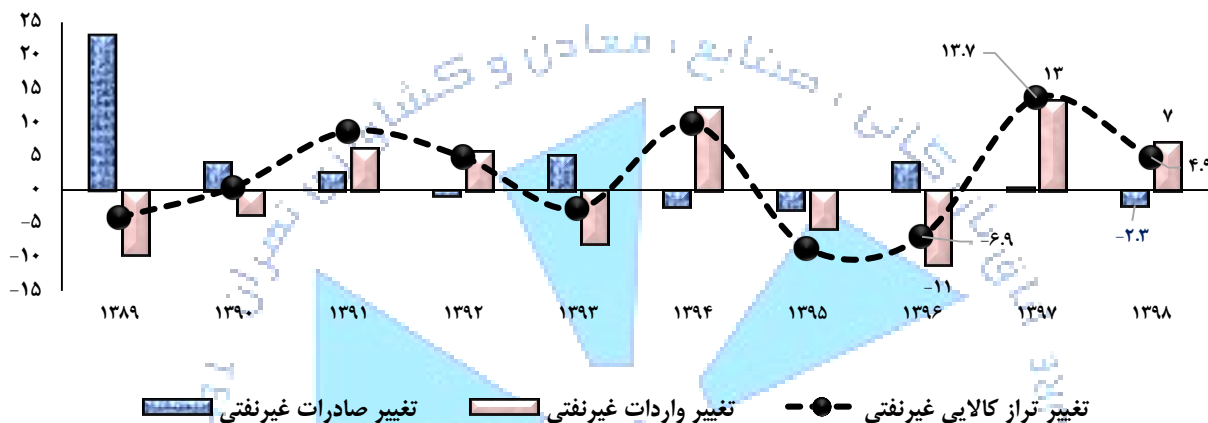
نمودار ۲- تراز کالایی غیرنفتی ایران طی ده سال منتهی به ۱۳۹۸-میلیارد دلار



منبع داده‌ها: بانک مرکزی ایران

نمودار ۳، تغییرات ارزشی تراز تجاری کالایی غیرنفتی ایران را طی سال‌های ۱۳۸۹ الی ۱۳۹۸ نشان می‌دهد. مطابق این نمودار، در سال ۱۳۹۸ علت اصلی افزایش ۴,۹ میلیارد دلاری تراز مزبور، کاهش ۷,۱ میلیارد دلاری واردات بوده و به عبارتی عامل مسلط در بهبود تراز غیرنفتی کاهش واردات و نه افزایش صادرات غیرنفتی بوده است.

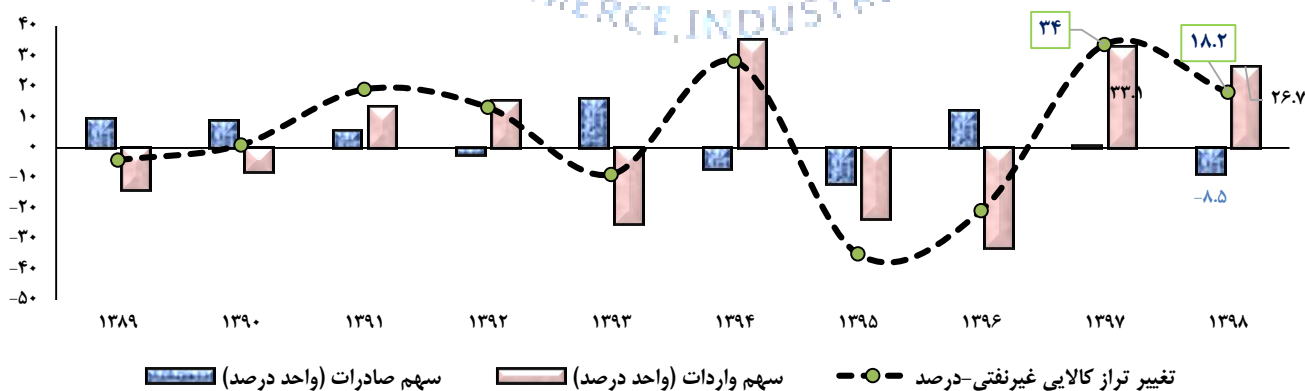
نمودار ۳- ترکیب تغییرات سالانه تراز تجاری کالایی غیرنفتی برحسب تغییرات واردات و صادرات طی ده سال منتهی به ۱۳۹۸-میلیارد دلار



منبع داده‌ها: بانک مرکزی ایران

مطابق نمودار ۴، مشاهده می‌شود حدود ۲۷ واحد درصد از افزایش ۱۸,۲ درصدی تراز کالایی غیرنفتی سال ۱۳۹۸ از محل کاهش واردات کالای غیرنفتی بوده و حدود منفی ۸,۵ واحد درصد آن از محل کاهش صادرات بوده است. مطابق این نمودار، از سال ۱۳۹۰ تا کنون همواره تغییر تراز تجاری کالای غیرنفتی با تغییرات واردات کالای غیرنفتی همسو بوده است.

نمودار ۴- درصد تغییر تراز تجاری کالای غیرنفتی طی ده سال منتهی به ۱۳۹۸

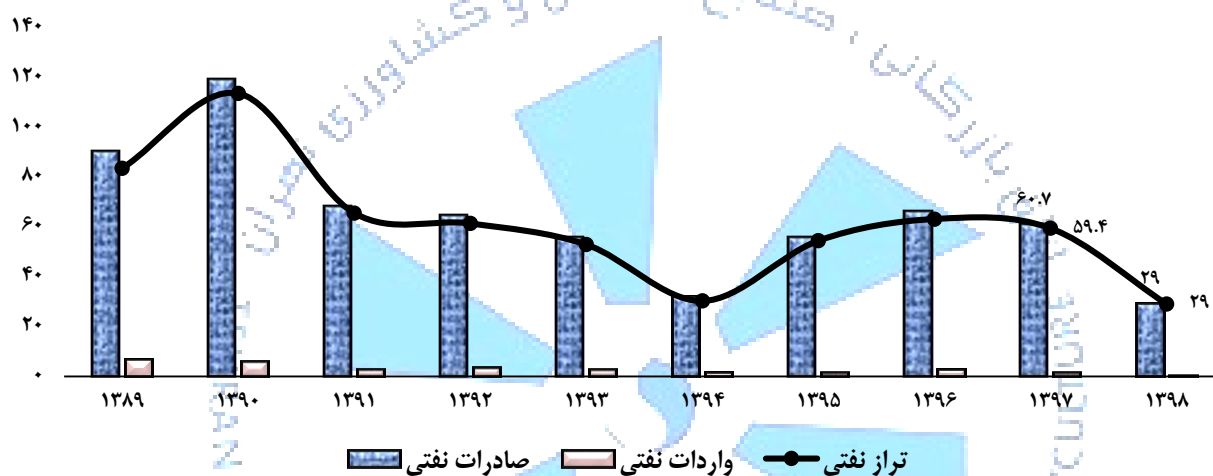


منبع داده‌ها: بانک مرکزی ایران

حساب کالا؛ تراز نفتی

تراز تجاری نفتی ایران طی سال های گذشته، همواره مثبت بوده است. صادرات کالایی نفتی ایران از سال ۱۳۹۶ روند کاهشی در پیش گرفته به طوری که در سال ۱۳۹۸ با کاهش ۵۲ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۷ به ۲۹ میلیارد دلار رسیده است. روند واردات گاز و فرآورده های نفتی نیز طی ده سال اخیر کاهشی بوده است. سرعت کاهش واردات گاز و فرآورده های نفتی در سال ۱۳۹۸ به بیشترین میزان خود طی ده سال اخیر (منفی ۹۹,۷ درصد نسبت به سال ۱۳۹۷) رسیده و منجر به واردات ۶ میلیون دلاری گاز و فرآورده های نفتی در سال ۱۳۹۸ شده است.

نمودار ۵- تراز نفتی ایران طی ده سال منتهی به ۱۳۹۸-میلیارد دلار



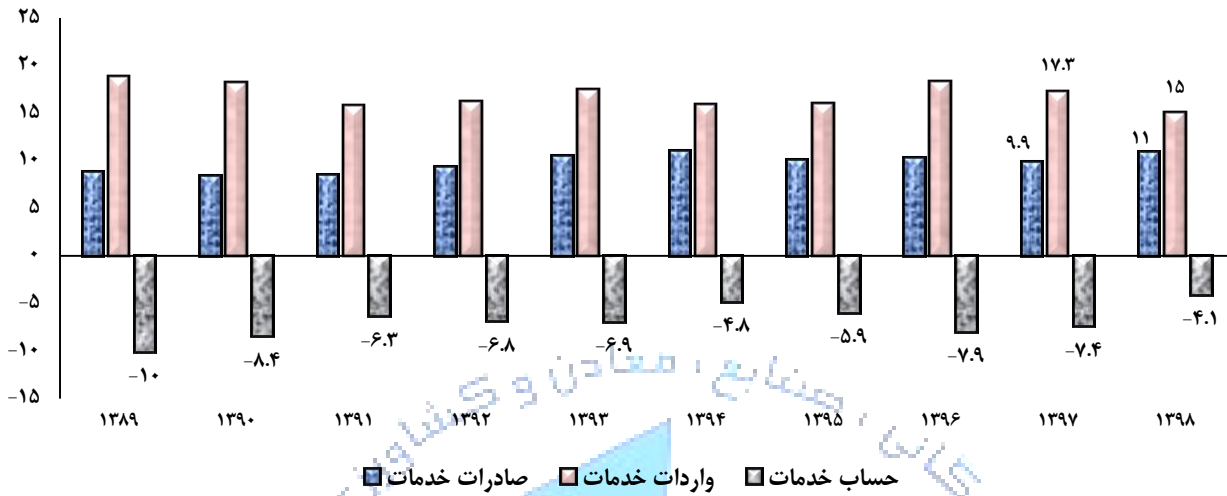
منبع داده ها: بانک مرکزی ایران

حساب خدمات

طی ده سال اخیر، تراز حساب خدمات همواره منفی بوده و حساب خدمات کشور همواره با کسری مواجه بوده است. بررسی روند این کسری حساب خدمات در نمودار ۶ نشان می دهد که با وجود آنکه کسری حساب خدمات از سال ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۴ روند کاهشی در پیش گرفته اما در سال های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ با افزایش مواجه شده است. پس از آن، در سال ۱۳۹۷ کسری حساب خدمات با اندکی بهبود نسبت به سال قبل آن به منفی ۷,۴ میلیارد دلار و در سال ۱۳۹۸ به منفی ۴,۱ میلیارد دلار رسیده است. در سال ۱۳۹۸ ایران ۱۱ میلیارد صادرات خدمات و ۱۵ میلیارد واردات خدمات داشته که نسبت به میزان مشابه سال قبل به ترتیب حدود ۱۱ درصد و ۱۳ درصد کاهش داشته است.

معاونت بررسی های اقتصادی

نمودار ۶- حساب خدمات و اجزای آن طی ده سال منتهی به ۱۳۹۸-میلیارد دلار

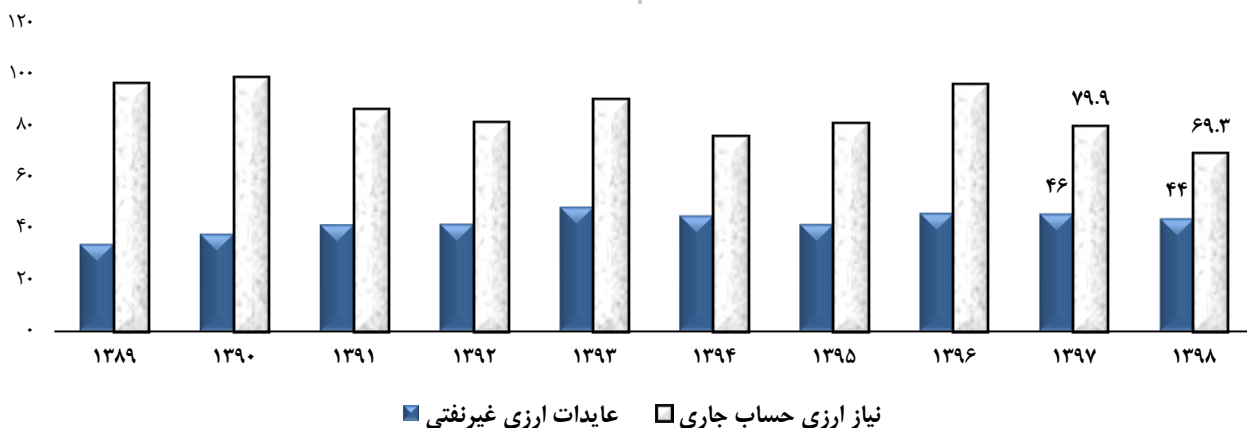


منبع داده‌ها: بانک مرکزی ایران

پوشش نیاز ارزی حساب جاری

بررسی روند عایدات ارزی و نیاز ارزی کشور طی ده سال منتهی به ۱۳۹۸ نشان می‌دهد که عایدات ارزی کشور پاسخگوی نیاز ارزی آن نیست. در سال ۱۳۹۸ عایدات ارزی ایران نسبت به سال ۱۳۹۷ کاهش ۴ درصدی داشته و به رقم ۴۴ میلیارد دلار رسیده است. علاوه بر این، نیاز ارزی کشور نیز در این سال با کاهش حدود ۱۳ درصدی مواجه شده و به ۶۹.۳ میلیارد دلار رسیده است. عامل مسلط در کاهش عایدات ارزی غیرنفتی کشور در سال مزبور، کاهش صادرات غیرنفتی با مشارکت منفی ۵ واحد درصدی، بوده است. در سال ۱۳۹۸، عامل اصلی کاهش نیاز ارزی حساب جاری نیز کاهش واردات کالایی با مشارکت منفی ۱۰.۷ واحد درصدی، بوده است.

نمودار ۷- عایدات ارزی غیرنفتی و نیاز ارزی حساب جاری طی ده سال منتهی به ۱۳۹۸ (میلیارد دلار)

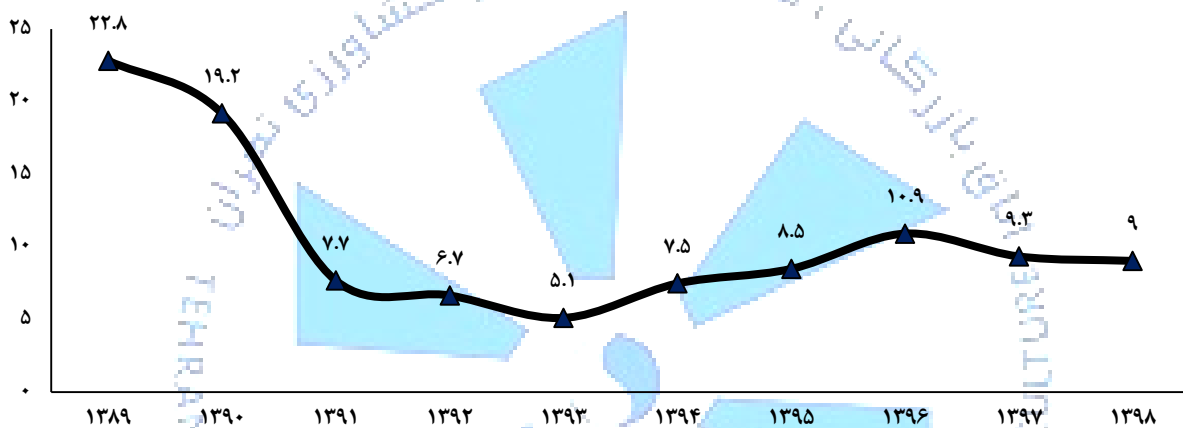


منبع داده‌ها: بانک مرکزی ایران

بدهی های خارجی

مطابق نمودار ۸، روند کلی مجموع بدهی های خارجی (کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت) از سال ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۸ حاکی از کاهش بدهی های خارجی ایران است. در پایان سال ۱۳۹۸ مجموع بدهی های خارجی ایران معادل ۹ میلیارد دلار بوده که نسبت به سال ۱۳۹۷ حدود ۳ درصد کاهش داشته است. مجموع بدهی های خارجی کل کشور در پایان سال ۱۳۹۸ به حدود ۱۰,۳ میلیارد دلار افزایش خواهد یافت. طی ده سال مورد بررسی، بیشترین میزان بدهی های خارجی مربوط به سال ۱۳۸۹ (۲۲,۸ میلیارد دلار) و کمترین آن مربوط به سال ۱۳۹۳ (۵,۱ میلیارد دلار) و به میزان ۵,۱ میلیارد دلار بوده است.

نمودار ۸- بدهی های خارجی کشور طی ده سال منتهی به ۱۳۹۸-میلیارد دلار



منبع داده ها: بانک مرکزی ایران

اشتباهات و از قلم افتادگی

در سال ۱۳۹۸ رقم منظور شده در تراز پرداخت ها برای اشتباهات و از قلم افتادگی حدود ۴,۲ میلیارد دلار بوده که نسبت به رقم مشابه آن در سال ۱۳۹۷ (منفی ۸۱۷ میلیون دلار) افزایش چشمگیری داشته است. بالا بودن رقم اشتباهات و از قلم افتادگی در ترازنامه سال ۱۳۹۸ می تواند حاکی از عدم وجود شفافیت در اجزای تراز پرداخت ها باشد. شایان ذکر است، چنانچه رقم اشتباهات در تراز پرداخت ها صفر در گرفته شود، موازنه کل در سال ۱۳۹۸ منفی خواهد شد.

